

โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ และการจัดการพื้นที่สีเขียวเมืองเก่าเชียงใหม่ ตามแนวคิดนิเวศประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วม

ต้นไม้ใหญ่ในเขตพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่อยู่ในภาวะวิกฤตเนื่องจากขาดการดูแลรักษาอย่างถูกวิธี และขาดการเชื่อมโยงองค์ความรู้เรื่องพื้นที่สีเขียวกับการวางแผนการพัฒนาเมืองในมิติต่างๆ เช่น การวางผังเมือง ระบบขนส่งมวลชน หรือมิติทางด้านวัฒนธรรม เป็นต้น รวมทั้งการบูรณาการการจัดการพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เมืองยังไม่ได้รับการผลักดันให้เกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง การอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่และการจัดการพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เมืองเก่าจึงมีความจำเป็นต้องออกแบบกระบวนการอย่างมีส่วนร่วมโดยนำความรู้ด้านนิเวศประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตคนท้องถิ่น มาใช้เป็นเครื่องมือผลักดันนโยบาย รมรงค์เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

นอกจากนี้ การดำเนินการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่และจัดการพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ของเชียงใหม่อดีตนครหลวงของอาณาจักรล้านนาที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ๗๐๐ กว่าปีนั้น ถือเป็นทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความร่มรื่น ความงามของเมือง และการดำรงความเชื่อความศรัทธาของผู้คน จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชน ที่สำคัญที่สุดคือ การนำองค์ความรู้ด้าน “หมอดันไม้” มาสนับสนุนให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นตัวอย่างเพื่อขยายผลไปยังพื้นที่ชุมชนและเทศบาลอื่น ๆ ตั้งแต่การวางแผนดูแล ฟื้นฟูตกแต่ง รักษาสุขภาพต้นไม้ อย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่องจริงจัง ที่สำคัญที่สุด คือ การออกแบบการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง รวมทั้งสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น ระดับจังหวัด โดยการสร้างเครือข่ายภาคพลเมืองเข้ามาสนับสนุนกระบวนการทำงาน

ดังนั้น มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือโดยเครือข่ายเชียงใหม่ เชียง สวย หอม จึงได้พัฒนาโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ และการจัดการพื้นที่สีเขียวเมืองเก่าเชียงใหม่ตามแนวคิดนิเวศประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วม และขอรับการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม ซึ่งคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม ในการประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๕๖ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๖ ได้มีมติอนุมัติจัดสรรเงินอุดหนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม ให้มูลนิธิฯ เพื่อดำเนินโครงการดังกล่าว วงเงิน ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าล้านบาทถ้วน) ระยะเวลาดำเนินการ ๒ ปี ตั้งแต่ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๘ โดยมีวัตถุประสงค์คือ ๑) ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรภาคีในการฟื้นฟูอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ และพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ ๕ ชุมชนนำร่องเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ และถนนสายต้นยางนา เขตเทศบาลตำบลยางเนิ้ง ๒) เพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพของหมอดันไม้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแลต้นไม้ใหญ่เมืองเก่าเชียงใหม่และต้นยางนา เขตเทศบาลตำบลยางเนิ้ง และ ๓) รมรงค์สร้างจิตสำนึกนิเวศประวัติศาสตร์เชียงใหม่ให้กับประชาชนชาวเชียงใหม่

โครงการดังกล่าวได้กำหนดแผนงานที่สำคัญ ๓ แผนงาน ได้แก่ แผนงานที่ ๑ ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรภาคีฯ ในการฟื้นฟูอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ และพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ ๕ ชุมชนนำร่อง เขตเมืองเก่าเชียงใหม่ และถนนสายต้นยางนา เขตเทศบาล ตำบลยางเนิ้ง แผนงานที่ ๒ เพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพของหมอดต้นไม้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแลต้นไม้ใหญ่เมืองเก่าเชียงใหม่และต้นยางนา เขตเทศบาลตำบลยางเนิ้ง และแผนงานที่ ๓ อนุรักษ์สร้างจิตสำนึกนิเวศประวัติศาสตร์เชียงใหม่ให้กับประชาชนชาวเชียงใหม่ และผลักดันนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานภายใต้แผนงานดังกล่าวให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ผลผลิตที่ได้ ได้แก่ (๑) มีคณะทำงานระดับชุมชนเรื่องการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ ในเขตเทศบาลตำบลยางเนิ้ง (อำเภอสารภี) และในเขตเมืองเก่าของอำเภอเมืองเชียงใหม่ คณะทำงานดังกล่าวประกอบด้วยคนในท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับต้นไม้ใหญ่และสภาพทั่วไปต่างๆในพื้นที่ของตนเองมาอย่างยาวนาน (๒) ใช้แนวคิด "นิเวศประวัติศาสตร์" (Eco-history) หรือ ประวัติศาสตร์เชิงนิเวศเป็นเครื่องมือสำหรับกระบวนการสร้างความภูมิใจและสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน เครือข่าย และประชาชน แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและคลี่คลายในอดีตโดยผสมผสานเข้ากับความรู้ด้านนิเวศวิทยา เพื่อจะได้พิจารณาประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงเวลาอย่างละเอียด ลึกซึ้ง และรอบด้าน ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนจะได้เข้าถึงประวัติศาสตร์ได้มากขึ้น เพราะถ้าอธิบายอดีตของพื้นที่ใดๆด้วยแนวคิดประวัติศาสตร์กระแสหลัก คนทั่วไปอาจมองว่าห่างไกลจากความคุ้นชินของตนเอง แต่ถ้าอธิบายโดยใช้แนวคิดนิเวศวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้อง คนทั่วไปจะเข้าใจและซาบซึ้งได้ง่ายกว่า เพราะสามารถเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น (๓) ความรู้ด้านนิเวศประวัติศาสตร์ในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ในพื้นที่โครงการ และองค์ความรู้ด้านวิถีวัฒนธรรมชุมชนที่ถูกสังเคราะห์ขึ้นมาจากคนในท้องถิ่นที่ผูกพันและใกล้ชิดกับท้องถิ่นของตนเองอย่างแท้จริง ได้ถูกนำมาใช้ในการดูแลและอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่มากขึ้น ทำให้เป็นองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหา (๔) มีชุดข้อมูลด้านปริมาณ ตำแหน่ง คุณภาพ และสภาพของต้นไม้ใหญ่ ซึ่งถูกนำไปใช้ต่อในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน (๕) มีหมอดต้นไม้และอาสาสมัครรุ่นใหม่เกิดขึ้น ที่สามารถทำงานได้จริงโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลรักษาต้นไม้ รวมทั้งจะได้กำลังคนทำงานที่ต้องการทักษะพิเศษที่มีคุณภาพและจำนวนมากขึ้น (๖) เกิดทะเบียนหมอดต้นไม้เยาวชน ที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่ต้องการใช้บริการหมอดต้นไม้ และมีบันทึกการทำงานของหมอดต้นไม้เยาวชน ซึ่งเป็นบันทึกเกี่ยวกับการทำหน้าที่รักษาดูแลต้นไม้ใหญ่ ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำไปรวบรวมเป็นองค์ความรู้ของกลุ่มหมอดต้นไม้ได้ (๗) เยาวชนร่วมใช้ความรู้ด้านหมอดต้นไม้อนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่และสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้คนในท้องถิ่นดึงคนท้องถิ่นด้วยกันเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่และสิ่งแวดล้อม (๘) มีข้อเสนอการจัดการสิ่งแวดล้อมและพัฒนาเมืองเชียงใหม่จากคณะทำงานในพื้นที่นำร่อง รวมทั้งมีการผลักดันให้เกิดนโยบายท้องถิ่นว่าด้วยการอนุรักษ์และดูแลต้นไม้ใหญ่ซึ่งมาจากภาคประชาชน (๘) เกิด

พื้นที่สีเขียวตัวอย่างสำหรับงานอนุรักษ์และดูแลพื้นที่สีเขียวของเมืองเชียงใหม่จำนวน ๔๐ แห่ง ที่มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศของพื้นที่

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของโครงการ คือ (๑) การส่งเสริมการประสานงานเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมทั้งชุมชน ภาคประชาสังคม องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานราชการ และประชาชน เพื่อร่วมกันผลักดันการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ (เขตเมืองเก่าและพื้นที่ริมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูนหรือสายต้นยาง) โดยนำศักยภาพของพื้นที่ด้านนิเวศประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ และต้นไม้ใหญ่มาขับเคลื่อนและเชื่อมร้อยผู้คนกับเรื่องราวของชุมชนท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และกำหนดให้ทิศทางของการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างสอดคล้องกัน (๒) การส่งเสริมให้หมอดต้นไม้หรือ "รุกขกร" มีบทบาทนำในการฟื้นฟูอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ และพื้นที่สีเขียว และทำการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพของหมอดต้นไม้อย่างต่อเนื่อง

ภาพจากพื้นที่ดำเนินโครงการ

ภาพจากพื้นที่ดำเนินโครงการ (ต่อ)

